

**Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет філології та соціальних комунікацій
Кафедра української та зарубіжної літератури і
порівняльного літературознавства**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення Приймальної комісії
Бердянського державного педагогічного
університету
27 березня 2020

ПРОГРАМА
вступного екзамену з порівняльного літературознавства

Освітній ступінь: доктор філософії

Спеціальність: 035 Філологія (Порівняльне літературознавство)

Бердянськ - 2020

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка.....	4
2. Зміст програми.....	5
3. Критерії оцінювання.....	10
4. Список рекомендованої літератури.....	11

1. Пояснювальна записка

Мета вступного випробування для вступу на здобуття освітньо-наукового ступеня доктор філософії: з'ясувати рівень теоретичних знань і практичних навичок вступників, яких вони набули під час навчання на освітньому ступені магістр та освітньо-кваліфікаційному рівні спеціаліст з метою формування рейтингового списку та конкурсного відбору абітурієнтів на навчання за освітньо-науковим ступенем доктора філософії вказаних спеціальностей у межах ліцензованого обсягу.

Форма фахового випробування – усний екзамен.

Форма вступного випробування - екзамен

Екзамен – це завдання, виконання яких дає можливість виявити рівень сформованості теоретичних знань, практичних умінь та компетенцій.

Час виконання – 60 хвилин (підготовка до відповіді 45 хвилин, відповідь – 15 хвилин)

Екзаменаційний білет складається з трьох питань відкритого типу.

Перелік дисциплін, що виносяться на фахове вступне випробування з порівняльного літературознавства:

- літературна компаративістика;
- герменевтика.

Вимоги до відповіді абітурієнта

Під час відповіді абітурієнт повинен показати вміння:

- концептуально викладати програмовий матеріал;
- оперувати загальноприйнятими робочими визначеннями;
- демонструвати розуміння літературного процесу, національної літератури як відкритої художньої системи, процесів міжлітературних синтезів, особливостей рецепції, ілюструвати свої знання української та зарубіжних літератур – різних за типологічною і генеалогічною приналежністю;
- співвідносити знання з конкретними постатями в історії розвитку компаративістики;
- вміти здійснювати порівняльний аналіз художніх явищ;
- орієнтуватися у сучасній літературі з проблем порівняльного літературознавства.

2. Зміст програми

Порівняльне літературознавство як наука.

Предмет порівняльного літературознавства. Проблема термінології. Трактування її провідними європейськими вченими (Н. Бассель, Ф. Вольман, А. Діма, Ю. Доланський, Д. Дюришин, К. Крейчі, Д. Марков, М. Мольнар, І. Неупокоева, А. Флакер, Г. Цігенгайт та ін.).

Структура, завдання і статус компаративістики. Взаємини з суміжними галузями. Гуманітарні виміри наукової дисципліни. Огляд навчальних видань.

Еволюційні етапи порівняльного літературознавства. Передісторія літературної компаративістики. Міфологічна школа. Теорія наслідування. Антропологічна теорія. Культурно-історична школа. Компаративні зацікавлення Івана Франка. Методологічні засади компаративістики ХХ ст. Розвиток порівняльних студій в Україні.

Історичні етапи розвитку теорії порівняльного вивчення літератур. «Історична поетика» О. Веселовського: російська «формальна» школа (В. Шкловський), школа чеських структуралістів (Ян Мукаржовський) у розвитку компаративістики. Принцип причинної зумовленості літературних явищ — основа історико-літературних поглядів О. Веселовського основоположника російської компаративістики. Теорія «зустрічних хвиль» О. Веселовського.

Теорія «актуалізації та автоматизації» художніх прийомів В. Шкловського у розвитку компаративістики («Искусство как прием»). Погляди М. Трубецкого та Я. Мукаржовського («Про структуралізм»). Європейські школи компаративістики. Вклад міжнародних з'їздів славістів у розвиток теоретичної думки.

Теоретичні проблеми порівняльного вивчення літератур на сторінках міжнародного компаративістичного журналу «Неогелікон» (з 1973).

Концепція порівняльного вивчення літератур в ІСЛ (за матеріалами наукової конференції «Взаимосвязи и взаимодействия национальных литератур», «История всемирной литературы» в 9 т. та ін.).

Дослідження М. Конрада, В. Жирмунського, В. Виноградова, Д. Маркова, Д. Лихачова, О. Бушміна, М. Храпченка, С. Кишкіна та ін.

Теоретико-методологічні проблеми порівняльного вивчення літератур в українській науці. Коріння української компаративістики. Історія компаративістики як відображення найхарактерніших тенденцій у вивченні національної літератури.

Порівняльні аспекти вивчення літератур у працях представників історичної та міфологічної шкіл (В. Маслович, М. Максимович, М. Костомаров, О. Бодянский).

Характер літературно-критичних студій П. Куліша. Місце європейських (в т.ч. й слов'янських) літератур у них («Про стосунок малоросійської словесності до загальноросійської», 1857, «Передне слово до громади», 1860 та ін.).

Погляди Т. Шевченка на літературу та їх значення в становленні порівняльного (порівняльно-історичного, психологічного) вивчення літератур («Щоденник»).

Вклад О. Пипіна («История славянских литератур»), О. Огоновського («Історія літератури руської»), М. Петрова («Очерки истории украинской литературы») у розвиток порівняльного вивчення літератур.

Порівняльно-історичні критерії у т.зв. «синтетичній» теорії вивчення літератури М. Драгомановим. Широке порівняння («порівняльний досвід» як шлях до висвітлення національно-своєрідного в літературі та й «схожості» з іншими). Круги порівнянь і «величини променів» за М. Драгомановим. Основоположна роль порівняльно-історичних розвідок М. Драгоманова у науковому вивченні історії літератури (історичної поетики)..

Проблеми порівняльного вивчення літератур. Роль культурно-історичної теорії І. Тена («Філософія мистецтва», 1865 та ін.) у виробленні методики порівняльного вивчення літератур («Отзыв о сочинении Г. Петрова...» та ін.).

Питання адекватності, зіставлень. Проблема міжлітературних синтезів у М. Дашкевича. Уроки М. Драгоманова та М. Дашкевича в порівняльному студюванні української поетичної творчості М. Сумцовим.

Літературна теорія О. Потебні у становленні української компаративістики («Мысль и язык», 1862, «Из лекций по теории й словесности», 1894, «Из записок по теории словесности», 1905). Поняття внутрішньої форми як центральне в поетиці вченого. Погляд на оригінал і а переклад, взаємні впливи, поетичне сприйняття і переосмислення. Вчення О. Потебні в діяльності Празького лінгвістичного гуртка (Р. Якобсон, Я. Мукаржовський).

Найголовніші моменти порівняльно-історичної методи П. Житецького, О. Колесси, М. Грушевського, Хв. Вовка, А. Кримського, В. Щурата та ін.

Проблеми системного (порівняльного) вивчення національного письменства у спадщині І. Франка.

Концепція історико-культурного розвитку. Метод «широкого спостерігання» явищ різних літератур. Роль національної основи «внутрішніх факторів» у розвитку літератури. Погляди на основні види і форми міжлітературних взаємин, «перетоплення» свого й чужого, переклади як «органічний виплід» оригінального і своєрідного з «чужим», перейнятим із довговікових міжнародних зносин (т.40, 10). Історія літератури як «найвищий вицвіт людської цивілізації». Проблеми міжслов'янських літературних контактів у І. Франка.

Проблеми порівняльного вивчення літератур у працях науковців Київського університету (О. Лободи, Ф. Кнауера, І. Линниченка, О. Грена та ін.). Теоретичні, методологічні засади наукових досліджень М. Дашкевича («Постепенное развитие науки истории литературы й ее современные задачи», рецензія М. Дашкевича на працю М. Петрова «Очерки истории украинской литературы XX ст.»).

Концепція порівняльного вивчення літератур у семінарі В. Перетца (Л. Білецький, М. Калинович, С. Єфремов, П. Филипович, М. Гудзій та ін.). Традиції європейської компаративістики (Т. Бенфей, І. Тен та ін.), німецької та петербурзької шкіл у дослідженнях М. Калиновича. «Концентри індійського світогляду» – методологічна основа орієнтальних студій М. Калиновича-україніста.

Компаративістика як проблема літературознавства та українознавства у наукових працях М. Грушевського («Історія України-Руси», «Всесвітня історія», «Історія української літератури»). Концепція всесвітньої літератури М. Грушевського («Всесвітня література... хоче бути історією всього людства, а не

тільки деяких вибраних, народів»). «Опорні точки» порівняльних студій М. Грушевського. Критика деяких положень учення Т. Бенфея, Д. Гює, Д. Денлопа, І. Тена, О. Веселовського. Погляди на міжлітературні зв'язки. Проблеми «етичності» свого й чужого, впливи, запозичень, «органічного засвоєння», переклад у М. Грушевського. Естетичні аспекти літературних контактів.

Традиції «драгоманівського крила» у порівняльних студіях А. Кримського. Досвід харківської і московської орієнтальних шкіл. Суть компаративної концепції А. Кримського. Погляд на міграційні теорії. Методологічне значення «Пояснювальної записки...» А. Кримського в порівняльному вивченні літератур («Записки історично-філологічного відділу ВУАН» К., 1929, т.23). Комплексний характер орієнтальних студій А. Кримського. Арабістика, іраністика, тюркологія в українознавчих студіях ученого. Проблеми національних літератур та їх міжнаціональних контекстів (зональних, регіональних). Контакти письменства різних історико-культурних світів (мусульманського і християнського). Основні лінії контактів і «стикувань».

Синтез чужого (орієнтального) й свого (українського) в художній спадщині А. Кримського (на основі перекладацької та оригінальної творчості). Неоднорідне сприйняття «сплаву». Оцінка М. Рудницького. Мета синтезу – ознайомча, але викликана прагненням «розширити об'єми нашого літературного терену» (І. Франко). «Чуже» як стимул до власних пошуків «значно більшої відваги думки й уяви», осягнення себе в новому слові («Пальмове гілля. Екзотичні поезії» А. Кримського. Мала проза письменника).

Наукова спадщина О. Білецького і розвиток порівняльного літературознавства в Україні.

Проблеми порівняльно-історичного і теоретичного вивчення літератур у працях Г. Вервеса, Д. Затонського, Є. Кирилюка, Н. Крутікової, Д. Наливайка, М. Пригодія, В. Шевчука, І. Дзюби та ін.

Методологічні аспекти порівняльного вивчення літератур в історії української літератури ХХ ст. (К., 1994–1995).

Українська компаративістика діаспори. Основоположне значення порівняльних досліджень Д. Чижевського. Проблеми міжкультурних споріднень духу в «Філософії Г.С. Сковороди».

Своєрідність методологічного підходу в порівняльному вивченні літератур Д. Чижевським – автором монографії «Гоголь в Росії» (Париж, 1939). Концепція порівняльної історії слов'янських літератур. Традиції російських «формалістів» та празької школи структурної лінгвістики в дослідженнях Д. Чижевського, Роль ідеологічних та естетичних мотивів.

Наукові праці Ю. Бойка-Блохіна, І. Качуровського, В. Шаяна, Р. Багрій.

Порівняльно-історичний (генетично-контактний) підхід. Генетичний (генеалогічний) метод. Контактологічний метод. Зовнішні зв'язки. Внутрішні контакти: категорія впливу. Внутрішні контакти: рецепція – комунікація – традиція. Принципи дослідження міжлітературних зв'язків.

Основні види і форми міжлітературних взаємин. Генетичні зв'язки і типологічні сходження.

Переклад як форма міжлітературних взаємин. Переклад і його різновиди. Критерії точності і творчого самовираження інтерпретатора. Проблеми тлумачення поетичного тексту.

Література-посередник у розвитку міжлітературних взаємин. Посередницька функція художнього перекладу.

Основні етапи розвитку перекладацької справи в Україні до початку ХХ ст. Уроки перекладацької діяльності П. Куліша, І. Франка, Лесі Українки, Б. Грінченка.

Перекладацький твір у контексті проблем національного літературного розвитку (мета перекладу; проблема відбору художніх творів). Проблема перекладацької майстерності як проблема компаративістики. Класифікація форм літературних зв'язків.

Критерії їх оціночної характеристики при порівняльному вивченні літературних взаємин.

Інтегральна (ілюзія, запозичення, стилізація, плагіат та ін.) і диференціальна форми рецепції. Літературна полеміка, пародія, травестія як форми рецепції. Переклад як форма міжлітературних зв'язків.

Тисячоліття українського перекладу. «Позичена кобза» П. Куліша. І. Франко і його роль у розвитку перекладацтва. В. Самійленко та «Плеяда». А. Кримський – поліглот світового рівня. «Ad fontes» М. Зерова. М. Рильський – один із неокласиків. Захід і Схід В. Мисика. Світове відлуння Г. Кочура. Мистецтво перекладу М. Лукаша. Проблеми перекладознавства.

Школа українського перекладу ХХ ст. Роль її у розширенні «поля обсервації» власної літератури, збагаченні інонаціональним художнім досвідом. Перекладацька діяльність неокласиків (М. Зеров, М. Драй-Хмара, М. Рильський). Школа М. Лукаша та Г. Кочура. Б. Тен і М. Бажан у розвитку перекладацької справи в Україні.

«Теорія і практика перекладу» О. Фінкеля (1928), «Практика перекладу» С. Ковганюка (1968): теоретичне осмислення перекладацького досвіду і проблем взаємодії та збагачення літератур.

Проблеми перекладацької майстерності: поетика оригіналу й перекладу; проблема відображення національної своєрідності першотвору в перекладі.

Порівняльно-типологічний (зіставний) підхід. Історичні етапи розвитку зіставної методики. Паралельне зіставлення – контекстуальний аналіз – типологічне вивчення. Відношення між генеалогією і типологією. Структуральні засади типології. Порівняльна поетика. Синхроністична типологія Д. Дюришина. Діахронічні аспекти типології. Колізії теоретичної та історичної типології.

Типологічні сходження. Об'єкт типологічного вивчення (літературні аналогії, сходження, відмінності). Природа типологічних сходжень. Інтеграція компаративного й жанрового (жанрово-порівняльного) вивчення літератур. Контактно-типологічна зумовленість літературних зв'язків і сходжень.

Проблеми порівняльного аналізу. Об'єкти дослідження. Методи і прийоми аналізу. Послідовність порівняльного вивчення літературних явищ. Проблема спільного і відмінного (національно-специфічного) в них.

Найважливіші фактори міжлітературних синтезів. Конкретно-історична основа їх. Поняття «світової» літератури як закономірного процесу взаємопізнання і збагачення літератур в процесі їх розвитку. Національні літератури й міжнаціональні контексти.

Тематичний рівень компаративістики. Проблеми тематичної історіографії та класифікації. Архетипна / міфологічна критика. Між типологією і

феноменологією. Традиційні сюжети та образи. Термінологічні проблеми тематології. Мотив – сюжет. Риторичність образного мовлення. Наратологічні аспекти тематології. Екзистенціалізм до екзистенціалізму: явище екстраполяції в тематології. Обсяг і глибина тематологічного зіставлення.

Компаративна генологія. Розвиток жанрової системи. Історичні трансформації жанрів. Процеси жанрової диференціації. Жанрова дифузія. Теоретична та історична генологія. Теорія родинної подібності і теорія прототипів. Прагматичний (інтерпретаційний) підхід. Порівняльні аспекти національних жанрових систем.

Рівень літературних стилів і напрямів. Від «елокуції» до письма. Моделювання стилю. Типологія стильового напрямку. Циклічні та лінійні концепції стильової еволюції. Проблеми порівняльної типології стилів. Універсалістичний та плюралістичний підходи. Єдність у розмаїтті. Інтерпретація та реінтерпретація стилю.

Концепція інтертекстуальності в компаративістиці. Компаративістики «без берегів». Становлення категорії інтертекстуальності. Типи міжтекстової взаємодії. Форми інтертекстуальності. Палімпсестова будова тексту. Історичні форми міжтекстовості. Міжтекстовість у добу Модернізму. Постмодерний текст як поле інтертекстуальної гри.

Міждисциплінарні підходи до літератури та її контекстів. Компаративістика на міждисциплінарному перехресті. Інтермедіальність – література серед інших видів мистецтв. Мистецтво та інші сфери духовної культури. Культуральні студії. «Глобальне село»: національні літератури та їхні міжнаціональні контексти.

Культурологічна проблематика постколоніальних студій. Феномен постколоніального письменства. Канон постколоніальних студій. Розмежування дискурсів. Міленарні міфи і постколоніальна реальність. Межа – центр – маргінес: історична відносність і культурна продуктивність понять. Ідентичність особи й літератури. Слово як дія: перфомативність аспекти національного письменства.

Літературна етноімагологія. Імагологія як мультидисциплінарна спеціалізація літературної компаративістики. Проблема національного характеру і національний образ світу. Національні стереотипи в дискурсивному освітленні. Розширення Ойкумени: подорожня література. Естетизація екзотичного. Між полюсами «свого» і «чужого». На прикордонні: народи-сусіди, іноплеменні співвітчизники, «люди без батьківщини» в літературній іконографії. Україна в рецепції Заходу і Сходу.

3. Критерії оцінювання

Форма вступного випробування - екзамен

Екзаменаційний білет складається з трьох питань відкритого типу.

Оцінювання знань вступників до аспірантури за результатами вступного іспиту з порівняльного літературознавства здійснюється членами комісії на основі отриманих відповідей на питання білетів. Оцінювання відбувається за 100-бальною шкалою. Відповіді вступників оцінюються окремо за кожним питанням усіма членами комісії. Потім визначається середня оцінка за результатами усіх питань. При виникненні дискусій, спорів щодо оцінки вирішальне слово має голова екзаменаційної комісії.

Рівень	Бали	Загальні критерії оцінки
Низький	0 – 49 бали	вступник розкриває питання на 0...25 %: абітурієнт не зміг викласти матеріал програми; не оперував більшістю робочих визначень; не виявив достатнього розуміння літературного процесу; майже не орієнтувався в сучасній літературі з проблем порівняльного літературознавства.
Середній	50–64 бали	вступник розкриває питання на 26...50 %: абітурієнт частково виклав матеріал програми; на середньому рівні оперував більшістю робочих визначень; продемонстрував задовільне розуміння літературного процесу.
Достатній	65 – 89 бали	вступник розкриває питання на 51...75 %: абітурієнт виклав більшу частину програмового матеріалу; оперував більшістю робочих визначень; продемонстрував достатнє розуміння літературного процесу, національної літератури як відкритої художньої системи, процесів міжлітературних синтезів, особливостей рецепції; достатньо орієнтувався у літературі з проблем літературної компаративістики.
Високий	90 – 100 балів	вступник розкрив питання на 76...100 %: абітурієнт концептуально виклав програмовий матеріал; оперував загальноприйнятими робочими визначеннями; продемонстрував розуміння літературного процесу, національної літератури як відкритої художньої системи, процесів міжлітературних синтезів, особливостей рецепції, проілюстрував свої знання української та зарубіжних літератур – різних за типологічною і генеалогічною приналежністю; вільно орієнтувався у сучасній літературі з проблем порівняльного літературознавства.

Остаточна конкурсна оцінка (**КО**) за 100-бальною шкалою (від 1 до 5) формується за формулою:

$$КО = (O1 + O2 + \dots + On) / n,$$

де **O1, O2, On** – бали за відповідь на одне питання; **n**– кількість питань.

4. Список рекомендованої літератури

1. Александрова Г. Проблеми порівняльного літературознавства в науковій спадщині М.Дашкевича. *Вісник Київ. націон. ун-ту ім. Т.Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. Вип. 9. Київ, 2000. С. 8–12.
2. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М.Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. 636 с.
3. Афанасьев А. Поэтические воззрения славян на природу. Опыт сравнительного изучения. Москва, 1865-1869. Т. 1–2.
4. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2008. 432 с.
5. Гнатюк М. До проблеми теорії порівняльно-історичного літературознавства в Україні: (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.: М. Драгоманов, І. Франко, М. Колесса). *V Конгрес Міжнародної асоціації українців: Літературознавство: Кн. I / Упоряд. і відп. ред. О. Мишанич*. Чернівці: Рута, 2003. С. 117–121.
6. Грицик Л. Українська компаративістика ХІХ – початку ХХ ст.: напрями, методика досліджень. Кілька вступних міркувань // *Літературознавча компаративістика*. / За ред. Р. Гром'яка. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТДПУ, 2002. С. 29-33.
7. Грицик Л.В. Українська компаративістика: концептуальні проєкції. Донецьк: Юго-Восток, 2010. 299 с.
8. Дима А. Принципы сравнительного литературоведения. Москва, 1979. 229 с.
9. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы (Пер. со словац.). Москва: Прогресс, 1979. 320 с.
10. Зарва В. А. Дискурс Просвітництва в російській та українській прозі 60–80-х рр. ХІХ ст. : монографія. Київ- Ніжин : Аспект-Поліграф, 2005. 304 с.
11. Захід – Схід: основні тенденції розвитку сучасного порівняльного літературознавства: [антологія] / заг. ред. Л. Грицик. Донецьк: ЛАНДОН-ХХІ, 2012. 376 с.
12. Касперський Е. Про теорію компаративістики / Упор. і наук. ред. Д. Уліцької. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 543 с.
13. Лановик М. Перекладознавчі проблеми компаративістики – крізь призму літературознавчих теорій. *Літературознавча компаративістика* / Під ред. Р. Гром'яка. Тернопіль, 2001. С. 272-309.
14. Лановик М. Художній переклад як проблема компаративістики. *Літературознавча компаративістика* / Під ред. Р. Гром'яка. Тернопіль, 2001. С. 256.

- 15.Лімборський І. Європейське та українське Просвітництво: незавершений аспект? Реінтерпретація канону: спроба компаративного аналізу літературних парадигм. Черкаси: УДТУ, 2006. 363с.
- 16.Літературна компаративістика / Відп. ред. Д.С. Наливайко. Вип. І. Київ: ПЦ «Фоліант», 2005. 363 с.
- 17.Літературознавча компаративістика: навч. посібник / Упоряд.: Р. Т. Гром'як, І. В. Папуша. Тернопіль, 2002. 334 с.
- 18.Літературознавча рецепція і компаративістичний дискурс: монографія / За ред. Р. Гром'яка. Тернопіль, 2004. 367 с.
- 19.Наливайко Д. Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI – XVIII ст. / Д. Наливайко. – Київ: Основи, 1998. 578 с.
- 20.Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 347 с.
- 21.Новик О. Неповторність повторного. Барокові традиції в літературі українського романтизму : монографія. Харків : Майдан, 2011. 366 с.
- 22.Росовецький С. Якого оновлення потребує українська компаративістика: нотатки традиціоналіста. *Слово і Час*. 2003. № 5. С. 19–30.
- 23.Сравнительное изучение и теоретические вопросы развития современной литературы / Отв. ред. Ю.Богданов. Москва, 1985. 295 с.
- 24.Сравнительное литературоведение и русско-польские литературные связи в XX в. / Отв. ред. В.Хорев. Москва: Наука, 1989. 208 с.
- 25.Сухомлинов О.М. Етнокультурний дискурс у літературі польсько-українського пограниччя XX століття. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2012. 376 с.
- 26.Харлан О. Дискурс катастрофізму в українській та польській прозі (1981–1939) : монографія. Київ : Освіта України, 2008. 305 с.